

Voor ADHD'ers is het alles of niets

Wat zijn de vooroordelen en hindernissen waar neurodiverse studenten tegenaan lopen? 'Docenten vonden dat ik te moeilijke vragen stelde'

8

Italiaans verdwijnt Andere bedreigde studies bij Geesteswetenschappen blijven wel zelfstandig bestaan. 'Na mijn zwangerschapsverlof bleek de opleiding te zijn opgeheven', reageert de opleidingsvoorzitter

2

Campus wordt kleiner Geen nieuwbouw op plek van Lipsius

4

6

Waarom radicaal-rechts steeds wint Politicoloog verklaart het succes van Europese populistten

Portret van stenen Daniël tekent huizen op bestelling

16

Bedreigde studies blijven bestaan, Italiaans verdwijnt

Bijna alle door bezuinigingen bedreigde opleidingen en talenstudies bij de faculteit Geesteswetenschappen kunnen tóch zelfstandig blijven bestaan. Alleen de bachelor Italiaans verdwijnt, evenals de researchmasters African Studies en Latin American Studies.

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK
FOTO EVA BLOEM

Dat blijkt uit het aangepaste bezuinigingsplan van de faculteit Geesteswetenschappen, dat minder ingrijpend is dan het oorspronkelijke voorstel, waarin veel studies zouden verdwijnen of moesten fuseren. Nu blijven de opleidingen Frans en Duits alsnog zelfstandig bestaan, evenals Japans, Koreaans, Chinees en South and Southeast Asian Studies. Dat betekent dat er respectievelijk geen brede bachelors Europese talen en culturen en Aziëstudies komen. Ook de bachelors African Studies en Latin American Studies blijven behouden. Wel moeten deze opleidingen intensief gaan samenwerken met andere opleidingen, bijvoorbeeld door gedeelde vakken aan te bieden. Dat betekent dat het aanbod van specifieke vakken afneemt. De bachelor Italiaanse taal en cultuur wordt wel geschrapt. 'Daar zit de grootste pijn', licht decaan Mark Rutgers toe. African Studies en Latin American Studies blijven wel bestaan. 'Ik ben er blij mee dat we die behouden, omdat we anders studies naar de Global South alleen nog maar binnen de opleiding

International Studies zouden hebben. We gaan dus toch een poging wagen om die opleidingen levensvatbaarder te maken.' Wel verdwijnen de twee researchmasters van African Studies en Latin American Studies. 'Dat zijn heel kleine opleidingen met een heel lage instroom, waarvan het maatschappelijke effect uitermate beperkt is', aldus de decaan. Ook stopt de faculteit met de joint master programme European Politics and Society, een internationale samenwerking met enkele andere universiteiten. 'Daar was veel maatwerk per student bij nodig en de inhoud is ook niet heel geesteswetenschappelijk', verklaart Rutgers. De plannen moeten nog langs de faculteitsraad. Als die instemt en het college van bestuur vervolgens de studies schrapt, stopt de instroom per collegejaar 2026-2027. Rutgers: 'We garanderen dat alle studenten kunnen afstuderen.' Dat de eerder bedreigde talenstudies toch niet opgaan in brede bachelors Aziëstudies en Europese talen en culturen, is te danken aan het te genvoorstel van de opleidingsvoorzitters, zegt Rutgers. 'Vanuit onder meer de opleidingen zelf is afgera-

den een brede bachelor Europese talen en culturen op te zetten. We willen Frans en Duits in Leiden in stand houden, ook omdat het schooltaalen zijn en we daar een maatschappelijke opdracht voor hebben. Maar we gaan niet proberen meer studenten naar de bachelors te krijgen, want dat proberen we al dertig jaar en dat lukt niet. De opleidingen moeten zich dus zelf nadrukkelijk meer gaan inzetten om studenten van andere talenstudies te trekken voor hun minoren en de larenopleidingen. Dat betekent ook dat de staf van Duits en Frans beschikbaar moet blijven om dat onderwijs te verzorgen.' Ook heeft het faculteitsbestuur 'heel goede argumenten gekregen' om geen brede bachelor Aziëstudies in te voeren. 'Aziëstudies wordt internationaal als een sociaalwetenschappelijke studie

Ofer moet worden gereorganiseerd en om hoeveel banen het gaat, is nog onduidelijk

gezien, terwijl wij ons juist heel erg richten op de taal en cultuur. Het is dus onverstandig om ons geesteswetenschappelijke karakter te verkopen onder dat label. Wij gaan deze opleidingen voorlopig dus niet samenvoegen.' Maar deze opleidingen moeten wel meer gedeelde vakken gaan aanbieden. 'Dat komt ook vanuit de opleidingsvoorzitters zelf. In feite gaan zij net zo veel samenwerken als wanneer ze één label zouden krijgen.' Ook de afstudeerrichtingen van de bachelors Midden-Oostenstudies en Oude Nabije Oostenstudies (zoals Arabisch, Perzisch en Hebreeuws) blijven bestaan, maar moeten wel inkrimpen. 'De bedoeling is dat je binnen de opleiding kunt blijven afstuderen in de verschillende specialisaties. Maar we stellen wel eisen aan die specialisaties: namelijk een heel beperkt aantal vakken.' Er worden dus veel minder opleidingen opgeheven of samengevoegd dan oorspronkelijk het plan was. 'We gaan nog geen heel grote ingrepen elders in de faculteit doen', aldus Rutgers. 'Dat is ook echt afgeraden door de opleidingsvoorzitters.' Alleen: de bezuinigingsopdracht is nog steeds

even groot. Hoe wordt dat nu opgelost? 'Met alleen het opheffen van deze kleine opleidingen gaan we het inderdaad niet reddend' antwoordt Rutgers. 'Waar we volop mee bezig zijn, is het faculteitsbreed sterk terugbrengen van het aantal specialisaties en kleine vakken. Een derde van onze vakken heeft minder dan zes studenten. Daar moeten we echt vanaf, want daár zit ons financiële probleem. Dat betekent: minder keuzevakken en grotere groepen.' De opleidingen hebben afgelopen jaar al stevig ingegrepen gedaan, zegt Rutgers. 'Meer dan ik had durven hopen. Komend jaar volgt een tweede ronde. We zien dat die ingrepen nu al miljoenen opleveren en dat onze tekorten minder zullen zijn dan we aanvankelijk dachten. Dat betekent dat we tijd winnen. Maar: de gevolgen van de Wet Internationalisering in balans zijn hier nog niet in meegenomen. Daar zit nog een enorm risico in.' Of er moet worden gereorganiseerd, en hoeveel banen dat dan kost, is nog niet duidelijk. 'Maar we zetten nadrukkelijk in op het verminderen van de inhuur van tijdelijke staf. We hebben bijvoorbeeld veel medewerkers die een onderzoekssubsidie krijgen. Om hun onderwijs te vervangen, huurden we altijd mensen in. Maar door het aantal vakken te verminderen, spelen we daarmee onderwijs tijd vrij bij ons eigen personeel. Door hen de gaten te laten opvullen die ontstaan door de subsidies, kunnen we meer van onze eigen mensen houden.' Ook wordt er gekeken of er aan ieder hoorcollege nog wel een werkgroep moet worden gekoppeld en of tussentoe ten nodig zijn. 'We gaan studenten misschien minder ondersteuning bieden. Dat betekent dat we meer zelfredzaamheid van hen verlangen. Dat kan denk ik geen kwaad, want we krijgen van studenten soms het verwijt dat de studie wat middelbare schoolachtig is.' De bezuiniging van 14 miljoen euro door Lipsius Zuid niet te bouwen, levert geen financieel voordeel op voor de faculteit, benadrukt Rutgers. 'Die bezuiniging landt niet bij ons, maar bij de universiteit. De hele universiteit krimpt, dus ook op centraal niveau moet worden bezuinigd.' Rutgers is tevreden met het herziene voorstel. 'De omvang van de bezuinigingen is niet veranderd, maar ik denk wel dat dit aangepaste plan beter door de gemeenschap wordt gedragen. We zijn zo dicht mogelijk bij het tegenvoorstel van de opleidingsvoorzitters gebleven, waarbij ons werd gevraagd geen onomkeerbare dingen te doen. We konden helaas niet alles overnemen, maar hebben ons er zo veel mogelijk aan gehouden. Mij gaat het erom dat we straks een sterke, toekomstgerichte faculteit hebben. Ik denk dat het zo kan lukken.'

Opleidingsvoorzitter: 'Na mijn zwangerschapsverlof was Italiaans opgeheven'

Opleidingsvoorzitter van Italiaanse taal en cultuur Carmen van den Bergh is diep teleurgesteld. 'Ik vind het jammer hoe dit is gegaan. Ik was dit semester afwezig door zwangerschapsverlof. Toen ik terugkwam, zag ik dat de opleiding wordt gesloten.' Van den Bergh wist in juni, net als de andere opleidingsvoorzitters, dat er bezuinigingen aan zouden komen. 'Het ging toen nog niet over het schrappen of samenvoegen van opleidingen, maar wel dat de studieprogramma's onder de loep moesten worden genomen.' In oktober werden gesprekken gepland met de opleidingsvoorzitters. 'Ik heb geprobeerd dat naar september of januari te verplaatsen, omdat ik in oktober zou bevallen. Ik ben deels vervangen, maar die persoon was niet bevoegd om het studieprogramma te wijzigen. Mij is toegezegd dat ik in januari op gesprek kon komen. Maar in plaats daarvan sta ik nu voor een voldongen feit, terwijl alle andere voorzitters wel de kans hebben gekregen aanpassingen te doen. Hun studies zijn nu gespaard en wij worden als enige opgeofferd. Dat is bizar. Een opleiding die al ruim honderd jaar bestaat wordt plots stopgezet op basis van vage argumentatie en een gebrek aan dialoog.' Bovendien begrijpt ze niet wat het opheffen van

de opleiding oplevert. 'We kosten niet veel geld, we hebben goede studentenaantallen vergeleken met andere universiteiten waar je Italiaans kan studeren.' Ook bestrijdt ze de argumenten van het faculteitsbestuur. 'Dat Italiaans geen grote geopolitieke speler is, valt te betwisten. Premier Meloni is uitgeroepen tot invloedrijkste Europeaan van 2024. En dat het geen schoolvak is, klopt ook niet: het is een van de officiële schooltaalen. Het wordt niet vaak gedaan, maar scholen kunnen ervoor kiezen.' Ze had liever gezien dat de brede bachelor Europese talen en culturen er was gekomen. 'Daar was niet bij iedereen draagvlak voor, maar opleidingen stonden er wel voor open.' Docenten weten nog niet wat er met hun baan gaat gebeuren. 'De instituten hebben gezegd dat we meer algemene vakken kunnen geven.' Het faculteitsbestuur wil niet reageren op de vraag of er een gesprek met Van den Bergh was beloofd. 'We zijn intern bezig met betrokkenen om uit te zoeken of er iets is misgegaan in het overleg met de opleidingsvoorzitter, en zo ja wat. Vanzelfsprekend bespreken we dit dan rechtstreeks met de medewerkers in kwestie. Dat kunnen we natuurlijk niet via Mare doen, dat zou niet netjes zijn', laat vice-decaan Jeroen Touwen weten.

Waarom ik nooit meer lees (en het hoog tijd is voor een interventie)

Ik kan niet meer lezen. Nee, dit gaat niet over mijn verslechterende zicht of de achteruitgang van cognitieve vermogens. Dit gaat over tijd, over druk om andere dingen te doen, over computers die voor je lezen. Natuurlijk lees ik nog, misschien meer dan ooit als je het aantal letters bij elkaar zou optellen en zeker in meer talen dan vroeger, maar dit soort lezen is bijna altijd lezen om iets op te zoeken, om iets te verifiëren, om iets te weerleggen. Het is doelmatig lezen met een duidelijk, direct en concreet doel. Deze leesmomen ten duren niet heel lang, maar ze zijn er de hele dag door. Maar lezen zoals ik vroeger deed is het zeker niet.

Nu ben ik niet iemand die denkt dat vroeger alles beter was. Het meeste was dat niet (winegums zijn een opmerkelijke uitzondering), maar lezen was vroeger wel degelijk beter. De directe keuze was een stuk beperkter bijvoorbeeld. George Steiner schreef in een van zijn boeken (of misschien wel in al zijn boeken, nu ik erover nadenk) hoe Erasmus op straat een stukje beschreven perkament tegenkwam en de tekst vol ontroering probeerde te lezen.

Ik ben niet opgegroeid in een tijd waarin boeken zo zeldzaam waren, maar ik was wel afhankelijk, zoals iedereen toen, van fysieke boeken, te vinden middels kaartenbakken op titel, onderwerp of schrijver gesorteerd. Dat heeft zo zijn voordelen. Je leest aandachtiger en langer omdat het moeite kost om andere boeken te verkrijgen - je moest je op zijn minst naar bibliotheek of boekenwinkel begeven en daar gaan zoeken. De afwezigheid van internet betekende dat afleiding nog amateuristisch was (vrienden die bier wilden gaan drinken of een aflevering van je wekelijkse favoriete tv-programma), terwijl die vandaag de dag moordzuchtig efficiënt en geprofessionaliseerd is geraakt. Afleiden is een Big Tech-miljardenbusiness geworden: laat niemand zagen dat technologische ontwikkeling ook echt altijd vooruitgang is. Dit is persoonlijk, maar het aandachtig lezen van boeken heeft mij altijd geworteld. Lezen heeft me altijd een idee gegeven van wie ik was en wat ik wilde. Louter doelmatig lezen ontwortelt, is mijn ervaring.

Ik ben ooit de wetenschap ingegaan omdat ik boeken en bibliotheken (en als ik eerlijk ben: voetnoten) als existentiële noodzakelijkheden zag en ik dacht dat een universitaire carrière, en dan met name de premoderne Koreaanse geschiedenis, me overwegend in of in de nabijheid van bibliotheken zou

laten vertoeven, alwaar ik zou lezen, aantekeningen zou maken, obscure referenties zou napluizen en boeken zou schrijven die inspireerden en aanzetten tot nadenken. Het leek mij de beste manier om me te wortelen en tot rust te brengen.

Dat was voordat ik wist dat de wetenschap een hypercompetitieve bezigheid is, waar je je altijd meet met je collega's, waar onderwijs geven en bestuurlijke dingen doen de boven-toon voeren, waar e-mails slavendrijvers zijn en waar je pas wetenschap bedrijft als de bibliotheken allang dicht zijn, in de avonden en weekenden, op vakantie, of in vertraagde treinen met slechte wifi.

Ik merk al enige tijd dat mijn eigen ontleding door de verworvenheden van de huidige tijd (kattenvideo's met andere woorden) en de eisen van mijn werk mij ontwortelt, onrustig maakt en intellectuele ontwikkeling bemoeilijkt. Tijd voor een interventie dus, want ik ben een van die mensen die zijn geestelijke gezondheid niet kan bewaren in de afwezigheid van boeken. Ik kreeg laatst een artikel onder ogen over een Amerikaanse psycholoog, Justin McDaniel, die een cursus geeft met de onverslaanbare titel *Existential Despair* (hoe kun je die nu niet volgen?). In dat vak lees je elke week een boek gedurende de zeven uur die het college duurt. Je neemt eten mee (en dat ruil je met een medestudent, niemand eet wat je zelf koopt), gaat lezen en bent stil.

Het college wordt afgesloten met een discussie over het boek. Voor de rest geen huiswerk, geen opdrachten, geen presentaties, geen tentamens. Alleen maar lezen. Dit zal het enige vak ter wereld zijn dat geen Brightspace-pagina heeft of ooit zal hebben. Ik heb dit nodig. Misschien ben ik de enige, maar ik vermoed dat er meer dolende zielen op zoek zijn naar leestrust en worteling, naar tijd om te verteren wat je leest en om zonder afleiding te lezen.

Wie doet mee? Mail me op r.e.breuker@hum.leidenuniv.nl en we gaan lezen.

Remco Breuker is hoogleraar Koreastudies

Campus krimpt, geen nieuw Lipsius

Bewoners van het Doelencomplex keerden zich tegen de sloop van hun woningen die moesten wijken voor de campus. De sloop ging niet door, een nieuw Lipsius nu ook niet

Er komt toch geen nieuw gebouw op de plaats van het huidige Lipsius. Die ‘enorme bezuiniging’ van 14 miljoen euro is nodig, aldus het faculteitsbestuur van Geesteswetenschappen. ‘We willen ons geld besteden aan onderzoek en onderwijs en niet aan gebouwen, dan moet je inklinken.’

DOOR VINCENT BONGERS EN SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK
FOTO TACO VAN DER EB

De forse bezuinigingen waar de universiteit voor staat, dwingen tot ingrijpende keuzes, zo bleek vorige week woensdag tijdens de faculteitsraadsvergadering van Geesteswetenschappen. Daarin zei portefeuillehouder bedrijfsvoering Saskia Goedhard dat Lipsius Zuid – ofwel het gebouw dat in de plaats had moeten komen voor het huidige Lipsius – niet zal worden gebouwd. ‘Volgens de huidige planning wordt het Lipsius in 2031 gesloopt. Vooralsnog komt de ontwikkeling van Lipsius Zuid te vervallen. De campus krijgt dus een gebouw minder.’ Daarmee bespaart de universiteit ongeveer 14 miljoen euro, liet Goedhard naderhand weten. Die besparing landt dus niet bij de faculteit en levert hen geen financieel voordeel op. In de vergadering legde ze uit dat deze keuze ‘niet onbelangrijk is, gezien de financiële uitdagingen waar de universiteit voor staat’. De ruimte die vrijkomt, blijft van de universiteit. Zoals het er nu naar uitziet, wordt dat onderdeel van het stadspark. Het Reuven wordt het onderwijsgebouw.

‘Zij zitten in dure gebouwen, terwijl wij worden ontslagen’

Dat de campus krimpt, heeft gevolgen voor medewerkers en studenten. ‘Op termijn betekent dit dat alle gebruikers van de campus ruimte zullen moeten inleveren’, licht Goedhard toe. ‘De verwachte ontwikkelingen in studentenaantallen geven het vertrouwen dat de beschikbare ruimte passend zal zijn.’ Studenten en medewerkers worden straks in de andere gebouwen van de campus ondergebracht. ‘We gaan als faculteit, maar ook op centraal niveau kijken of we nog efficiënter gebruik kunnen maken van de ruimte’, aldus Goedhard. ‘Er komen inloophomenten voor studenten en medewerkers waarop de plannen verder worden toegelicht: wie waar zal terecht komen.’ De raad reageerde vrijwel onbewogen op het nieuws. Alleen raadslid Adriaan Rademaker merkte op ‘dat het belangrijk is om goed te communiceren naar de gemeenschap dat we dit soort versoberingen toepassen, omdat mensen heel makkelijk het gevoel krijgen: “Oeh, zij zitten in dure gebouwen, terwijl wij worden ontslagen”.’

Goedhard beaamde dat en benadrukte dat nieuwe gebouwen ook nodig zijn ter verduurzaming. ‘En het behouden van huidige gebouwen vraagt om forse investeringen om aan de regelgeving te voldoen.’ Decaan Mark Rutgers lichtte na de vergadering toe dat het schrappen van Lipsius Zuid ‘een enorme bezuiniging’ is. ‘We willen ons geld als universiteit vooral besteden aan onderzoek en onderwijs en niet aan gebouwen. Maar het betekent wel dat we moeten inklinken.’

Goedhard: ‘Maar we krimpen ook in studentenaantallen en gaan efficiënter gebruikmaken van onze vierkante meters.’ Bovendien wordt er ook wat ruimte teruggewonnen. Zo verdwijnt de binnenplaats bij Matthias de Vrieshof in ruil voor extra gebouwuimte, zoals ook is gebeurd bij het net opgeleverde Herta Mohr-gebouw.

De universiteit wilde voor het nieuwbouwproject de 58 sociale huurwoningen van het Doelencomplex (tegenover het Lipsius- en het Reuvengebouw) slopen, maar de 92 bewoners weigerden te verhuizen. In september 2021 besloten de universiteit en de gemeente af te zien van de sloop en de plannen voor de campus te herzien. ‘Het is net een aflevering van *Goede Tijden Slechte Tijden*’, reageert Giny Schoemaker, bewoonster van het complex en voormalig voorzitter van de bewonerscommissie. ‘Het is positief dat Lipsius Zuid niet doorgaat. Het is al een tijdje duidelijk dat de universiteit in geldproblemen zit. Ze kunnen niet anders dan schrappen. Als ze zo weinig geld hebben, dan moeten ze het huidige Lipsius misschien nog wat langer laten staan. Slopen is ook aardig duur.’

Hoogleraar Koreastudies Remco Breuker had gehoopt dat het bespaarde geld ten goede zou komen aan de faculteit. ‘Dan waren we de komende drie jaar uit de problemen geweest. Maar dat is niet zo, dus wij hebben er niet zo veel aan. Het is zelfs nadelig, want wij moeten nu indikken. Ik vraag me af hoe dit gaat passen.’ Volgens Breuker is de verwachte krimp van het aantal studenten namelijk helemaal niet zo dramatisch. ‘Mijn vermoeden is dat het bestuur er zelf voor kiest om de faculteit kleiner te maken. Dat lijkt me de enige oplossing: significant minder studenten en staf. Ik weet niet hoe het anders is uit te leggen.’

Nieuw: het Aleida Nijland-Gebouw

Het nieuwe gebouw dat in de plaats komt van De Vrieshof, gaat Aleida Nijland heten.

‘Het casco blijft staan, maar er komt wel een nieuwe gevel’, zegt Goedhard. ‘Het is ook al duidelijk wat het aantal vierkante meters van dit gebouw wordt. Er ligt een eerste inpassingsplan klaar, de architect kan een schets ontwerpen.’ Rutgers licht de naam van het nieuwe gebouw toe: ‘Aleida Nijland was neerlandicus en de eerste vrouw die aan de Universiteit Leiden is gepromoveerd. Zeer passend voor de faculteit.’ ‘Cum laude, in 1896’, aldus Goedhard: ‘Ze heeft zich altijd hard gemaakt voor de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt.’

Bezuinigingen gaan veel pijn doen, mailt het bestuur

In een mail aan alle medewerkers en studenten heeft het college van bestuur een update gegeven over de bezuinigingen op hoger onderwijs.

DOOR MARK REID

‘Er zal minder geld zijn voor onderwijs en onderzoek. Het doet ons allemaal ontzettend veel pijn om te moeten zien dat zoveel wat wij met zijn allen hebben opgebouwd nu in gevaar is’, zo schrijft het bestuur. Om de bezuinigingen vanuit het kabinet op te vangen wordt met zogenoemd laaghangend fruit al zo’n twee miljoen bespaard, maar er zijn daarnaast nog meer bezuinigingen nodig. Die zullen deels komen te liggen bij expertisecentra en het bestuursbureau, die tegen 2028 tot vijf procent moeten bezuinigen, zo’n 6 miljoen euro. Daarnaast gaat de werkgroep ‘Andere Tijden’ kijken of er kan worden bezuinigd op vrij besteedbare budgetten die niet vooraf

door het ministerie zijn geoormd. Om welke doelen dit precies gaat zal pas duidelijk worden als de werkgroep aan de slag gaat, maar volgens de plannen zoals die in de startnotitie van de kadernota staan, verwacht het college er tot 2030 8,5 miljoen euro op te bezuinigen.

Veel blijft nog onduidelijk over waar precies de klappen gaan vallen. Of de plannen minder zwaar of juist zwaarder uitvallen dan gedacht is ook nog niet helder. ‘Het zijn en blijven forse opgaven en zal overal pijn doen’, zegt universiteitswoordvoerder Caroline van Overbeeke. ‘Iedereen zal moeten inleveren om de bezuinigingen het hoofd te kunnen bieden. En dan weten we nog niet eens wat de Wet Internationalisering in Balans en de taaltoets gaan doen.’ Gezien de bezuinigingen krijgt het Iustriumjaar van de universiteit volgens het college van bestuur een sober karakter, en wordt de aanstaande dies ‘een evenement met een lach en een traan’.

Koukleumen in het Gorlaeus leidt tot ‘error’

Het is te koud in het Gorlaeus, klagen studenten en medewerkers die zich verwarmen met dekens, sjals en stiekem verstopte kachelletjes. ‘In de bus hierheen is het warmer.’

DOOR MARK REID

Het lijkt elke dag wel Warmetriending in het Gorlaeus. Eveline Hoebe, docent academische vaardigheden bij het Leiden Academic Centre for Drug Research (LACDR), zit met een dikke trui aan in haar kantoor. Volgens haar is het te koud om prettig te kunnen werken in het nieuwe gebouw van de faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen.

‘Op maandag is het het allerkoudest, als de verwarming het hele weekend heeft uitgestaan. Als ik in de bus hier naartoe zit staaf er op het scherm dat het 19 graden in de bus is. En als ik op kantoor aankom, is het kouder. Daar krijg ik een error van.’ Ook Hoebe kamergenoten hebben het niet altijd warm, blijkt uit de dekontjes die over hun stoelen hangen.

‘Ik vind niet dat je zorgvuldig omgaat met je medewerkers als je dit besluit. Vrouwen hebben doorgaans net even wat warmere temperaturen nodig dan mannen. Dus als je besluit om de kantoortemperatuur op 19 graden te zetten, kies je er willens en wetens voor dat het te koud is voor een bepaald deel van de mensen, en laat dat deel nou voornamelijk vrouwen zijn.’

Hoebe heeft zelf al de afdeling huisvesting benaderd, maar kreeg daar nul op het rekest. Omdat universiteitsbreed is bepaald dat gebouwen niet warmer dan 19 graden mogen worden gestookt, mag de thermostaat in het Gorlaeus niet hoger.

Uit metingen bleek dat het gebouw op maandagochtend inderdaad kouder is, maar het opwarmen zou niet onredelijk lang duren.

Conclusie: er hoeft niks te veranderen. ‘Ik zou wel eens willen weten op welke wetenschappelijke basis dit soort beslissingen worden genomen’, vraagt Hoebe zich af. ‘Hebben ze er überhaupt bij stilgestaan dat mensen minder productief zijn als ze hier zitten te kleumen met een jas aan?’ Er zijn meer mensen die het koud hebben

in het Gorlaeus, blijkt uit een rondgang. Een ruime meerderheid van de aanwezige studenten en medewerkers zei het niet warm genoeg te vinden. Degenen die het wel warm genoeg vonden zeiden veelal dat het desondanks wel aan de frisse kant is. Koude ochtenden, met name de maandag, werden ook door velen genoemd als vervelend probleem.

Op meerdere kantoren lagen dekontjes klaar en sommigen zaten ook daadwerkelijk gewikkeld in een dekentje of met een sjaal om hun nek achter hun bureau. Een enkeling had zelfs een (verboden) kachelletje opgesteld, die *Mare* alleen mocht zien na te hebben verklaard de locatie niet aan de afdeling huisvesting door te geven.

Veel mensen klagen ook over de thermostaat die in de kantoren hangt. Daarmee zou je de temperatuur enigszins kunnen verhogen, maar bijna iedereen in het Gorlaeus had het gevoel dat de kastjes weinig tot geen verschil maakten. De enige manier om de ruimte goed warm te krijgen bleek met veel mensen tegelijk in dezelfde ruimte aan het werk zijn.

Desgevraagd laat universiteitswoordvoerder Caroline van Overbeeke weten dat het besluit om alle gebouwen op 19 graden te zetten in 2022 is genomen. ‘Dit is enorm belangrijk om energieverbruik terug te dringen en bij te dragen aan een groene universiteit en samenleving. 19 graden wordt overigens ook door de overheid aanbevolen in campagnes over energiebesparing.’

Van Overbeeke verwijst naar de universiteitsite waar tips staan om warm te blijven (goed kleden, regelmatig bewegen, ramen en deuren gesloten houden, warme dranken drinken).

‘Door de centrale verwarming in de universiteitsgebouwen twee graden lager te zetten en zo energiezuinig mogelijk om te gaan met laboratoria en apparatuur, kan de universiteit ongeveer vijf procent aarde en één tot twee procent elektriciteit besparen’, staat er ook. Hoebe blijft er ondanks de kou laconiek onder: ‘Het zou kunnen dat de nieuwe standaard is. Misschien ben ik een comfortprinsesse, maar ik zou het fijn vinden om dan eens een keer een dekentje in mijn kerstpakket te krijgen.’

Uni wil vaste tarieven voor beurs- en buitenpromovendi

Het college van bestuur wil dat beurs- en buitenpromovendi een vast bedrag gaan betalen. Ook worden phd's die te weinig geld meebrengen geweerd. 'Wordt dit gebruikt om de gehate bezuinigingen op te vangen?'

DOOR VINCENT BONGERS

Faculteiten bepalen nu nog zelf welke bedragen ze vragen aan buitenpromovendi, beurspromovendi en door bedrijven gefinancierde externe promovendi. Het geld is onder andere bedoeld voor begeleiding, toegang, werkplek en labs.

Het college van bestuur wil voor verschillende groepen promovendi vaste tarieven invoeren. Buitenpromovendi gaan 1.400 euro per jaar betalen. Beurspromovendi moeten 15.000 euro neerleggen, betaald door de beursverstrekker. Bij extern gefinancierde promovendi wordt gedacht aan een bedrag tussen de 5.000 en 15.000 euro. Al deze bedragen liggen nog niet vast. Overigens ontvangt de universiteit per afgeleverde promotie een premie van 83.000 euro.

De universiteitsraad had op verschillende punten stevige kritiek en wil absoluut adviesrecht hebben op de besluitvorming. Timothy de Zeeuw (LAG) betrok de 'gehate Haagse bezuinigingen' erbij. 'Ik mis in het voorstel een reflectie op de mogelijke effecten van de bezuinigingen op het aantrekken van promovendi. Moeten we minder mensen aannemen? Worden de fees gebruikt om de bezuinigingen op te vangen?'

Dat zijn zaken waarop het college volgens De Zeeuw nog in moet gaan. 'Promovendi zijn een enorme motor van ons onderzoek. Als deze zelfbenoemde onderzoeksuniversiteit van wereldklasse daarin gaat snijden, snijden we in onszelf.'

Agur Sevink van personeelspartij UB vond het 'vreemd' om een vast bedrag te vragen. 'Lang niet alle promoties brengen evenveel kosten met zich mee. Natuurkunde-experimenten uitvoeren is duurder dan alleen maar achter de computer zitten.'

De raad vindt dan ook dat het college goed moet kijken naar de verhouding van de hoogte van het bedrag en de werkelijke kosten. Wellicht moet er juist wel differentiatie in de bedragen per promotie zitten.

Joost Augusteijn (LAG) legde uit dat fees ook een drempelfunctie hebben. 'Er zit wel een redenatie achter, nog los van of ik goed vind dat ze er zijn. Veel buitenpromovendi maken de promotie niet af. Zij doen niet veel en zijn alleen maar buitenpromovendus om het buitenpromovendus zijn.'

In de plannen van het college staat ook dat een beurs van beurspromovendi 'toereikend moet zijn om in Nederland een normaal bestaan te kunnen hebben'. De door de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) vastgestelde norm biedt hiervoor een minimale indicatie, schrijft het college.

De universiteit had tijdelijk een regeling waarbij tekortschietende beurzen werden aangevuld tot de IND-norm, maar daar komt een einde aan. Alle Nederlandse universiteiten hebben volgens het college namelijk 'afgesproken dat per 1 januari 2025 de IND-norm als minimum bedrag voor beurspromovendi wordt gehanteerd en dat er geen beurspromovendi met een beurs lager dan de IND-norm worden toelaten tot een promotietraject. Deze voorwaarde is een belangrijk uitgangspunt voor samenwerking met beursverstrekkers.'

Marie Kolbenstetter van personeelspartij phdoc was er op tegen om deze groep promovendi te weigeren. 'Ik wil graag met het college praten over de koloniale maatschappelijke verantwoordelijkheid die we hebben tegenover deze groep promovendi.'

Mark Dechesne van personeelspartij LAG snapte deze opmerking niet: 'Koloniale verantwoordelijkheid?' Kolbenstetter: 'Nou, nee niet koloniaal. Maar we hebben een zekere verantwoordelijkheid ten opzichte van bepaalde landen. Het gaat vaak ook om beurspromovendi waar Leiden veel onderzoek doet, bijvoorbeeld uit Indonesië. Maar ook om phd's uit Midden-Amerika. Het zou problematisch zijn als we daar geen promovendi van toelaten omdat ze te weinig geld meebrengen.'

'Het is ook een onderhandelings techniek van de universiteit met betrekking tot de landen waar deze promovendi vandaan komen', aldus Sevink. 'China betaalt meer aan phd's die naar Londen gaan dan die naar Leiden vertrekken. Deze maatregel is een soort koevoet.'

Kolbenstetter: 'Er wordt vergeten dat we ook andere beurspromovendi hebben die we hiermee uitsluiten.' Ze wilde ook een toezegging van het college dat er geen fees worden opgelegd aan promovendi die in dienst zijn bij de universiteit. Ik heb gehoord dat verschillende faculteiten dat overwegen in de vorm van bijvoorbeeld graduate school membership fees. Je bent medewerker, dan is er geen reden om extra te betalen voor een bureau en de bibliotheek omdat je promovendus bent.'

Op 3 februari spreekt de raad met het college over de fees.

pvv-leider Geert Wilders voert campagne op de Haagse Markt voor de Europese parlementsverkiezingen, juni 2024

Recht(s) door zee

Wat verklaart het succes van radicaal-rechts? Politicoloog Billy Tsagkroni onderzocht de opmars van de pvv en vergelijkbare Europese partijen. 'Ze zijn eerlijk in waar ze voor staan.'

DOOR VINCENT BONGERS
FOTO ANP

'Ik was op vakantie op Lesbos', vertelt de Griekse politoloog Billy Tsagkroni (41). 'Het eerste wat ik zag, waren de metershoge stapels reddingsvesten die de vluchtelingen hadden achtergelaten. Die enorme hoeveelheden waren echt *shocking*. Dan gaat wel door je heen: wat is hier allemaal gebeurd?'

'We zaten cocktails te drinken in een *beach bar* toen we vluchtelingen uit het water zagen komen. Ik voelde me een enorme *douchebag* dat ik daar heel geprivilegieerd van een drankje aan het genieten was en dit voor mijn ogen zag gebeuren. Ineens schoot door me heen: ik moet wat doen. De volgende dag besloot ik om drie maanden te blijven om te gaan helpen in de vluchtelingenkampen.

'Ik meldde me aan bij Artsen zonder Grenzen en pikte vluchtelingen op om ze naar de verschillende kampen op het eiland te brengen. Ik heb geen doden gezien, maar het beeld van extreem vermoede mensen die heel veel nare dingen hebben doorstaan, maakt heel veel indruk. Het was maar drie maanden, maar is het minimale wat ik kon doen.'

De vluchtelingencrisis is een van de ontwikkelingen die Tsagkroni onderzocht voor het onlangs verschenen boek *Radicalisation and Crisis Management*. De universitaire docent politicologie beschrijft daarin hoe rechts-radical partijen in verschillende landen opereren in het migratiedebat, covid, Brexit en de economische crash in 2008. 'Ik was vooral geïnteresseerd in hoe ze gebruikmaakten van deze crises om meer macht en invloed te krijgen.' Wat Tsagkroni opviel, is hoe dicht de partijen bij hun ideologie blijven, óók de pvv. 'Ik had dat niet verwacht. Je moet de aandacht van het electoraat blijven houden. Vaak zie je dat partijen dan wat gaan schuiven en een beetje wegbewegen van de oorspronkelijke ideologie. Radicaal-rechts doet dat nauwelijks. Ze zijn vrij eerlijk in waar ze voor staan en wijken daar door de tijd heen nauwelijks van af.'

Heel soms maakt Wilders een koerscorrectie. 'Hij is voorstander van een Next, het uit de EU stappen van Nederland. Maar toen duidelijk werd dat de Brexit niet goed uitpakte en *super messy* werd, richtte hij zich weer vooral op het nativisme: het land beschermen tegen invloeden van buiten.'

Een van de redenen dat Brexit überhaupt kon plaatsvinden, was de vluchtelingencrisis en de discussie over migratie. 'Maar ook belangrijk was dat een groot deel van de Britten door de overheid generatie op generatie is verwaarloosd. Bijvoorbeeld in de

'Schreeuwen dat kiezers niet op radicaal rechts moeten stemmen heeft geen zin'

gebieden waar in de jaren '80 van de vorige eeuw de mijnen zijn gesloten.' Dat zorgde voor verlies van vertrouwen in de traditionele partijen en versterkte Ukip, de partij die fel campagne voerde voor Brexit.

'In Nederland is de situatie anders, maar ook hier voelt een deel van de bevolking zich niet gehoord en dat verklaart deels de stem op Wilders.'

Tsagkroni, die toen nog in Londen werkte, merkte aan den lijve hoe de sfeer veranderde toen de discussie over Brexit oplaaide. 'Ik ben naar Leiden vertrokken na het referendum. Een dag na die verkiezing ben ik bewust gaan solliciteren naar een baan in een ander land. Ik woonde er tien jaar en het kwam erop neer dat de Britten zeiden: "Wij willen je niet meer". Ik voelde de dreiging op straat. Als ik Grieks sprak met mijn moeder, kregen we vervelende opmerkingen als: "Ga terug naar je eigen land!" Ik had het gevoel dat ik ergens anders heen moest.'

De pvv is ook succesvol omdat andere partijen in Nederland de keuze maakten om mee te gaan in de retoriek van Wilders. De vvd maar ook de pvda wilden de pvv counteren door in hun verhaal mee te gaan. 'Toen ik hier niet woonde, begin 2017, zat die brief van Rutte waarin migranten en expats direct werden aangesproken in mijn brievenbus.'

In de zogeheten 'Doe normaal of ga weg'-brief die ook in dagbladen werd gepubliceerd staat onder andere dat er een 'groeiend ongemak' is over mensen die 'onze vrijheden misbruiken om hier de boel te verstieren, terwijl ze juist naar ons land zijn gekomen voor die vrijheid'. Rond dezelfde tijd zei pvda-leider Diederik Samsom in nrc dat Marokkaanse jongeren een 'ethnisch monopolie' hadden op overlast.

Tsagkroni: 'Als je het verhaal van de pvv overneemt, kiezen mensen voor het origineel. De vvd en de pvda verliezen dan hun identiteit. De pvv niet. Dat zorgt voor loyaliteit onder hun kiezers.' Tegelijkertijd trekt radicaal-rechts in heel Europa veel kiezers omdat mensen zich door globalisering steeds meer onthecht voelen. 'Mensen zijn bang voor het verliezen van hun identiteit en connectie met anderen. Dat gevoel van gemeenschap zie je meer bij de radicaal-rechtse partijen, dat willen mensen graag.'

Het is voor linkse partijen lastig om te ageren tegen rechts, vooral als er een crisis is. 'Bij radicaal-rechtse partijen zijn de vijanden vrij duidelijk: migranten, de islam, de elite. Als je zelf geen baan of huis kunt vinden, dan is de migrant een ideale zondebok. Bij een crisis is er een dreiging, een gevoel van ongemak. Radicaal-rechts maakt gebruik van die negativiteit.'

De grote vijand van links is een stuk abstracter. 'Het kapitalisme als zondebok is een ander soort emotie. We leven in een superkapitalistische maatschappij, veel linkse mensen leven zelf ook erg kapitalistisch. Ga dan maar mensen ervan overtuigen dat je dat moet aanpakken. Kiezers kunnen zich daar maar moeilijk toe verhouden. Het is aan de partijen om hier een antwoord op te bedenken.'

Soms is links wel succesvol. Na de economische crisis in 2008 behaalden sommige linkse, populistische partijen in Europa een flinke winst: Podemos in Spanje en SYRIZA in Griekenland bijvoorbeeld. 'Sindsdien is het populistisch-linkse partijen niet meer gelukt een groot deel van het electoraat voor zich te winnen.' Als zelfbenoemde outsider zag Tsagkroni de stemming ook in Nederland veranderen. 'Maar er was veel trots op het Hollandse progressivisme, een deel van de nationale identiteit. De maatschappij is veranderd en veel conservatiever geworden. Als dat gebeurt, moet je proberen te begrijpen waarom en luisteren naar mensen in de samenleving. Het heeft geen zin om tegen kiezers te gaan schreeuwen dat ze niet op radicaal-rechts moeten stemmen. Er is een behoefte bij deze kiezers. Zij zien problemen, daar moet je rekening mee houden, en met oplossingen komen waar zij wat aan hebben.'

Billy Tsagkroni, *Radicalisation and Crisis Management, Shifts of Radical Right Discourse*. Springer, 124 pgs., €14,69 e-book €85,59

Rechten stopt met deeltijdopleidingen

De faculteit Rechten wil af van deeltijdstudies maar tegelijkertijd wel studenten die al werken grotendeels binnenboord houden.

DOOR VINCENT BONGERS

De grote opleidingen van Rechten bieden nu nog officieel een deeltijdvariant aan. 'Maar het traditionele deeltijdonderwijs bestaat eigenlijk niet meer', zei vice-decaan Jan Crijns maandag tijdens de faculteitsraadvergadering. 'Vroeger werd er alleen 's avonds college gegeven aan deeltijdstudenten.' Dat komt nog steeds voor, maar Rechten biedt ook colleges aan van 17.00 tot 19.00 uur. Nog maar een beperkt deel van de colleges voor deeltijdstudenten is na zeven uur. Uit cijfers blijkt dat momenteel bijna 9 procent van de studenten in het propedeusejaar in deeltijd studeert. Over de gehele bachelor is dat 6 procent. Voor de masteropleidingen gaat het om 5 procent.

'Is het een goed idee om het systeem met colleges van na 19.00 uur nog in de lucht te houden?', vroeg Crijns aan de raad. 'Mede gezien de realiteit dat er onvoldoende animo voor avondonderwijs is. Er zijn te weinig deeltijdstudenten die dit willen. Het is in de huidige tijd geen zinvolle besteding van middelen. Daar komt bij dat een deel van de voltijdstudenten nu 's avonds naar de colleges gaat die eigenlijk ingevoerd zijn voor deeltijdstudenten.' Veel nieuwere opleidingen hebben geen deeltijdvariant, merkte Crijns ook nog op.

Een notitie over de mogelijke toekomst van het deeltijdonderwijs is intern besproken, legde Crijns uit. 'Uit die gesprekken kwam naar voren dat we best zonder een deeltijdvariant kunnen. Zolang er maar oog is voor studenten die niet in voltijdsvariante kunnen studeren. We moeten wel iets organiseren voor de werkende student.'

Volgens personeelsraadslid en studieadviseur Kirsten van der Tol is er al geen sprake meer van een volwaardige deeltijdvariant. 'Ik heb de nodige ervaring met studenten die in deeltijd willen studeren. Die komen bij mij terecht. Het is toch een beetje wasen neus. We hebben eigenlijk niet echt een deeltijdprogramma dat geschikt is voor alle studenten. Eerlijk gezegd stuur ik studenten met een fulltimebaan profiel door naar Rotterdam.'

Studenten die wel deeltijd rechten doen, kiezen daar vooral voor omdat er een lager bindend studieadvies is dan bij de reguliere opleiding: 30 in plaats van 45 punten. Ook zijn er minder participatieverplichtingen voor de deeltijdstudenten. 'Dat zijn hetere hangijzers dan avondonderwijs.'

Personeelsraadslid Gelin Molier: 'Maar schaffen we de avondcolleges af?' 'Ja, voor het deeltijdonderwijs', reageerde Crijns. 'Het kan best zo zijn dat we vanwege gebrek aan capaciteit onderwijs na zeven uur gaan geven.'

Mert Hover van studentenpartij ONS merkte op dat 'er best nog wel wat deeltijdstudenten zijn'. 'Je raakt straks een deel van deze studenten kwijt aan andere universiteiten. Gaat dit financiële gevolgen hebben?' 'We willen het deeltijdlabel afschaffen maar mensen die niet in het reguliere plaatje passen wel iets bieden', aldus Crijns. Maar dat garandeert niet dat alle studenten die deeltijd willen studeren 'binnenboord worden gehouden'. 'Er zal een aantal mensen zijn dat naar een andere universiteit gaat kijken. We denken dat we het grootste deel kunnen blijven bedienen. We hebben natuurlijk de vijf tot zeven-slots.'

De huidige deeltijdstudenten kunnen het onderwijsprogramma gewoon afmaken.

Kermis in je hoofd

Hoe ervaren studenten met AD(H)D, autisme of hoogbegaafdheid hun studie, wat zijn daarbij de grootste hindernissen en vooroordelen? 'Docenten zeiden tegen mij dat ik te moeilijke vragen stelde.'

DOOR MARIEKE NOLTEN
ILLUSTRATIE SILAS.NL

Ik woon in een hoog gebouw', zegt geschiedenisstudent Dirk (26) als hij probeert uit te leggen hoe hij zich voelde tijdens de pandemie. 'Ik zat echt mentaal op zo'n diep punt dat ik dacht: ik ga naar het dak en ik spring. Het was niet van: ik wil dood. Maar ik had gewoon geen zin om zo te moeten leven, omdat ik voor mezelf geen enkele structuur kon creëren.'

Voor hem, als student met autisme, kwam de lockdown dubbelhard aan, omdat opeens alle regelmaat wegviel die hij met de nodige moeite in zijn eerste studiejaren had weten op te bouwen.

'In mijn dagelijkse leven moet ik structuur hebben, anders wordt het gewoon één grote chaos. Als dat wegvalt, kost het echt heel veel moeite om het er weer in te krijgen en dat kan weer voor stress zorgen. Toen corona begon, kon ik niet naar de UB gaan om mij af te zenden en mij honderd procent op mijn studie te focussen. In plaats daarvan zat ik thuis en was mijn kamer één grote speeltuin aan muziekinstrumenten en andere afleidingen.'

Dat de universiteit uiteindelijk weer openging, zorgde weliswaar voor verbetering, maar betekende niet meteen herstel. 'Ik denk dat mentaal herstellen net zo lang heeft geduurd als de hele coronaperiode. Toen mijn colleges weer begonnen, raakte ik meteen van alles overprikkeld. Ik was gewoon niet meer gewend om in een drukke situatie te zijn.'

Steeds zichtbaarder
Dirk is lang niet de enige student met een neurobiologische ontwikkelingsstoornis. In de laatste paar jaar zijn studenten met ADD, ADHD of een autismspectrumstoornis (ASS) steeds zichtbaarder geworden.

Het Expertisecentrum Inclusief Onderwijs (ECIO) bracht in 2024 een rapport uit waarin neurodiversiteit onder studenten aan bod kwam. Daaruit blijkt dat 38 procent een functiebeperking heeft: 33 procent daarvan heeft AD(H)D en concentratieproblemen, 13 procent heeft autisme. Inmiddels zijn er op de universiteit meer studenten met ADHD dan met dyslexie.

Eline (24) studeerde onlangs af bij de Master Industrial Ecology en weet pas sinds een paar jaar dat ze ADHD heeft. 'Ik zat op een Montessori-basisschool. Daar zat ik de hele dag gewoon voor me uit te staren. Maar dat viel natuurlijk niet op, want ik kwam er gewoon mee weg.'

Pas tijdens haar studententijd kwam daar verandering in. 'In mijn bachelor begon ik vast te lopen. Als er geen harde stok achter de deur zat, lukte het gewoon niet. Bij mijn scriptie was dat helemaal het geval. De diagnose was een bevestiging dat het geen onwil is. Veel mensen lopen vast bij hun scriptie, maar bij mij paste het in een groter plaatje.'

Geen uitdaging

Naast autisme en AD(H)D valt ook hoogbegaafdheid onder de noemer neurodiversiteit. Naar schatting gaat het om 10 tot 15 procent van de Nederlandse studenten. Luz (Nederlandse taal en cultuur, 21) is één van hen. Al op vroege leeftijd bleek uit psychologisch onderzoek dat ze bovengemiddeld intelligent is, maar toch is ze zichzelf pas sinds afgelopen jaar hoogbegaafd gaan noemen.

'Ik word heel kriegelig van de term. Mensen hebben meteen bepaalde vooroordelen over hoe je denkt en leeft. In films zijn het vaak mannen uit de bètahoeke, en mensen die obsessief zijn of nog een andere stoornis hebben, zoals autisme of schizofrenie. Dat klopt sowieso niet.'

'Begaafdheid bestaat op alle vlakken. Het zijn niet alleen personen die heel belangrijke prestaties leveren. Toen ik me er meer in ging verdiepen las ik dat heel veel hoogbegaafde mensen juist werkloos zijn. Het is iets wat voor veel worsteling zorgt.'

Die worsteling ondervindt Luz zelf ook. 'Ik ga niet echt door een proces waarin ik iets niet begrijp en het langzamerhand leer. Ik hoor het en ik snap het, en het is dan ook meteen klaar. Toen ik niet genoeg uitgedaagd werd bij mijn vorige studie, culturele antropologie, ging ik me expres niet voorbereiden op een werkcollege om nog een beetje een uitdaging te hebben. Dat is niet altijd even leuk voor de docent.'

Na het eerste jaar stopte ze. 'Ook omdat docenten tegen mij zeiden dat ik te moeilijke vragen stel. Dat vond ik niet leuk om te horen, want er is volgens mij geen andere plek waar je lastige vragen kan stellen.'

Hard gaan door hyperfocus

Ook ADHD'ers blijven ondanks hun diagnose hindernissen ervaren bij het studeren, zegt Tünde (sterrenkunde, 24). 'Proberen om me ergens op te concentreren, zonder medicatie, voelt vaak als spelen met zo'n grijpmachine op de kermis: je hebt het even vast, maar het kan elk moment weer wegglijpen, en dan ben je terug bij af. Tegelijkertijd is zo'n ADHD-brein heel interesse-gedreven en als die interesse toevallig de goede kant op staat, kan je ook heel hard gaan. De zogeheten hyperfocus herkent Eline ook. 'Qua concentratie is het bij mij alles of niets. Als ik iets heb waar ik mijn tanden in kan zetten kan ik daar rustig vier, vijf uur aan doorwerken. Dan vergeet ik soms te eten, dat is dan ook niet handig. Maar met schrijven heb ik dat bijvoorbeeld nooit, dat gaat altijd heel langzaam. En er zijn heel veel taken waarbij ik eindeloos afgeleid kan raken.' >

'Toen ik niet genoeg werd uitgedaagd bij mijn vorige studie, ging ik me expres niet voorbereiden op een werkcollege'

> Het zijn niet alleen mentale uitdagingen die de studenten moeten overwinnen. Er is ook nog veel onbegrip binnen de universiteit. Eline: 'Het is een misvatting dat je geen ADHD hebt omdat je er altijd wel uit bent gekomen. Dat zie je niet altijd aan de buitenkant. Mensen weten niet dat er aan de achterkant heel veel stress zit, omdat alles op het laatste moment thuis gebeurt.' ADHD wordt soms onterecht gezien als gebrek aan wilskracht, zegt Tünde: 'Ik wil het allemaal wel heel graag, maar het is als dobbelstenen gooien. Soms lukt het wel, soms lukt het niet.'

Prikkelarm

Om misverstanden te voorkomen, helpt het om altijd helder te communiceren, adviseert Dirk. 'Ik behandel zelf iedereen als autist. Ik laat precies weten waar ze aan toe zijn en laat daarbij geen enkel detail weg. Iedereen heeft daar baat bij, maar mensen met autisme nog meer.' Ook Luz vindt het juist goed als mensen vragen stellen bij onbegrip. 'Ik denk dat we als persoon helemaal niet zo anders zijn dan de rest, maar dat we soms wel net wat andere behoeftes hebben.'

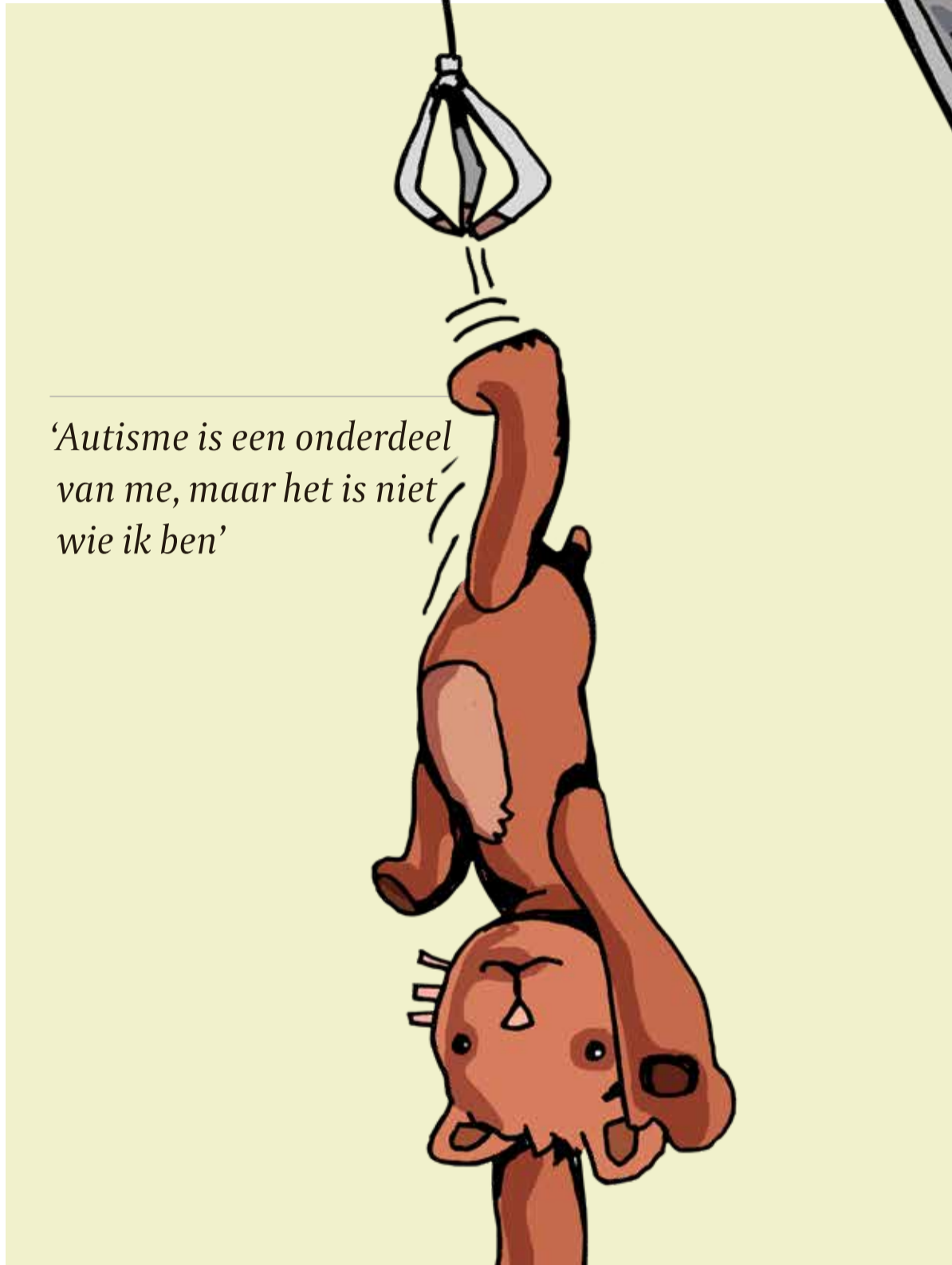
De universiteit heeft verschillende voorzieningen voor neurodiverse studenten, die variëren van extra tentamentijd tot prikkelarme ruimtes en financiële tegemoetkomingen bij studievertraging. Daarnaast zijn er supportgroepen voor studenten met hoogbegaafdheid en ADHD (zie kader).

Opvallend genoeg zeggen de geïnterviewde studenten daar momenteel géén gebruik van te maken. Tünde wilde weliswaar extra tentamentijd aanvragen, maar is daar inmiddels al meer dan een jaar mee bezig, bekend hij. 'Er bestaan regelingen om het met mijn ADHD makkelijker te maken, maar de stappen die je daarvoor moet ondernemen zijn niet heel ADHD-vriendelijk. Ik heb nu de helft doorlopen en daar zit ik nog steeds. Je moet alles zelf uitzoeken en het is best veel werk.'

Volgens de studenten zou de universiteit de beschikbare hulp actiever onder de aandacht moeten brengen. Eline: 'Er was een online cursus uitstelgedrag bij de universiteit, dan kan ik bedenken om dat te gaan doen, maar dan vergeet ik vervolgens gewoon dat het bestond. Je moet denk ik ook gewoon dingen gaan doen die je juist wel liggen en waar je wel goed op je plek bent. Dat werkt beter dan eindeloos heel hard proberen om jezelf discipline aan te leren.'

'Ik heb geen zin in speciale aandacht', zegt Dirk resoluut. 'Ik heb ook altijd hoge cijfers gehaald zonder hulp. Dus waarom zou ik het dan doen? Autism is een onderdeel van me, maar het is niet wie ik ben.'

Hij zegt wel veel baat te hebben gehad bij de gesprekken met zijn studietoelichting toen het minder met hem ging. 'Hij heeft er echt voor gezorgd dat ik weer in mezelf ging geloven, en dat je ook best even in een heel diep dal mag zitten. Als ik dadelijk mijn diploma heb, krijgt hij een doosje Merci van me.'

‘Autisme is een onderdeel van me, maar het is niet wie ik ben’

REPORTAGE

Vechten met krokodillen en andere struggles

Iedere week bespreekt een supportgroep met ADHD'ers alle problemen waarop studenten stuiten, van vastgelopen scripties tot 'bureaucratische zoi'. *Mare* mocht aanschrijven.

DOOR MARIEKE NOLTEN

Op vrijdagmiddag druppelen vijf studenten de Kikkerzaal van Plexus binnen. Het zijn er vandaag minder dan normaal, vertelt studentendeccaan Romke Biagioni, want normaal gesproken zijn de vijftien stoelen in de kleine vergaderruimte allemaal bezet. Op tafel liggen geprinte weekplanningen, gekleurde pen- en stickerellen van Takkie en Siepie. Geen enkele bijeenkomst is hetzelfde, zegt Biagioni, die al ruim vijftien jaar studenten met ADHD begeleidt. Op dit moment heeft ze twee supportgroepen op donderdag en vrijdag. 'Het is een vast moment in de week waarop studenten de balans kunnen opmaken. We praten ook veel over thema's waar ze tegenaan lopen, zoals slecht slapen en een-

zaamheid.' In twee uur bespreken de studenten niet alleen hun planning met Biagioni, maar vaak gebruiken zij ook de tijd om uitgestelde taken in te halen. 'Dit is het moment om toch dat ene mailtje te sturen of waar je even de gang op kan gaan om dat belletje te doen', vertelt Lot (geneeskunde, 25). In de tussentijd heeft zij zelf al twee mailtjes gestuurd.

Ondertussen neemt Lucas (echte naam bekend bij de redactie) samen met Biagioni zijn persoonlijke to-dolijst door van de afgelopen week. Daarop staan behalve studiereleaterde punten ook ogenschijnlijk simpele dagelijkse bezigheden. Lucas: 'Vanochtend werd ik wakker en dacht: shit man, ik heb eigenlijk helemaal niks gedaan. Zondag ga ik eindelijk een nieuwe koelkast kopen. Mijn vorige koelkast was al een maand kapot, maar ik vond het moeilijk om de stappen te overzien om een nieuwe te krijgen.'

Volgende doel: de scriptie. 'Ik weet eindelijk wat er is misgegaan in mijn hoofd. Denken en communiceren is niet hetzelfde, dat is de crux. Als ik schrijf zie je mijn *stream of consciousness* en bij mijn scriptie probeerde ik dat in een mal te proppen. Daardoor heb ik mijn denken kapot gereten, het werkte niet.'

En dan is er nog een verloren LU-kaart. 'Die heb ik opnieuw aangevraagd, want die was ik kwijt. Maar eigenlijk had ik

ook alle andere punten van mijn lijst willen doen.' Biagioni antwoordt bemoedigend dat Lucas toch al best veel lastige to-do's heeft getackeld. 'Ik zie echt een ondergevecht met een krokodil voor me.'

Deze bijeenkomsten zijn nuttig, vinden de studenten. Naomi (culturele antropologie, 30): 'Het helpt mij om te brainstormen over hoe ik dingen waar ik tegenaan loop het best kan aanpakken: niet alleen studiereleaterde dingen, maar ook het uitzoeken van de zorgverzekering, medicatie of andere bureaucratische zoi.'

Deze wekelijkse ontmoetingen zorgen ook voor verbinding en wederzijds begrip. Benjamin (27, echte naam bekend bij de redactie): 'Bij mijn studie ga ik te veel letten op mensen die het heel goed doen, dan krijg je een vertekend beeld. Het is fijn om te zien dat er ook mensen zijn die bizar intelligent zijn, maar ook langer over hun studie doen en *struggles* hebben die je herkent.'

Ook het ADHD-café, op de vrijdagavond, is een uitlaatklep. 'Dan gaan we chaos trappen', zegt Lucas. Voor hem en zijn mede-ADHD'ers betekent dat: zonder schroom over vijf verschillende onderwerpen tegelijk praten waarbij ze elkaar voortdurend mogen onderbreken. 'Het maakt zo veel uit om connecties te hebben met mensen die begrijpen hoe jouw brein werkt. Dan kun je gewoon een beetje jezelf zijn.'

NIEUWS

Van universiteit mogen hbo'ers voordelig blijven sporten

Studenten van de Hogeschool Leiden kunnen toch tegen een gereduceerd tarief blijven sporten bij het Universitair Sportcentrum. Binnenkort start een pilot die tot de zomer van 2026 duurt. 'We verwachten dat ongeveer vijfhonderd studenten geïnteresseerd zullen zijn.'

DOOR VINCENT BONGERS EN SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK
FOTO TACO VAN DER EB

Voorheen betaalde de Hogeschool Leiden aan de Universiteit Leiden altijd het verschil tussen de gereduceerde en reguliere abonnementskosten per student, maar vorig jaar besloot de instelling om daarmee te stoppen. Daardoor moesten hbo-studenten per 1 augustus 2024 jaarlijks 501,80 euro gaan betalen in plaats van het gereduceerde tarief van 211,45 euro om bij het Universitair Sportcentrum (usc) of een studentensportvereniging te kunnen blijven sporten.

Veel van verenigingen vreesden een leegloop en waarschuwden dat het voortbestaan van ploegen – die meestal voor tien tot twintig procent uit hbo'ers bestaan – in gevaar kon komen. 'Als gevolg zullen er teams uit elkaar vallen en wordt er een scheiding tussen universitaire en hbo-studenten gecreëerd', zei Dorus Lieon van Studenten Sport Leiden destijds in *Mare*.

De Universiteit Leiden gaat de hogeschoolstudenten nu helpen, vertelde directeur van expertisecentrum soz Jeroen 't Hart onlangs in de universiteitsraad. 'De hogeschool betaalde een bijdrage aan de universiteit om hun studenten tegen hetzelfde tarief te laten sporten als onze eigen studenten, maar daar zijn ze mee gestopt. Ons college heeft tot het uiterste geprobeerd de collega's van de hogeschool duidelijk te maken dat sporten steeds belangrijker wordt, ook voor hun studenten.'

Alle gesprekken ten spijt veranderde de hogeschool

niet van gedachten. 'Toen heb ik ons college van bestuur toestemming gevraagd om in ieder geval een pilot te doen met het hanteren van dezelfde tarieven voor andere studenten dan onze eigen studenten. We willen deze studenten graag als klant houden. Het college heeft hiermee ingestemd, voorlopig voor anderhalf jaar.'

't Hart verwacht dat 'een groep van ongeveer vijfhonderd studenten geïnteresseerd zal zijn', doelend op de ongeveer 485 hogeschoolstudenten die voorheen gebruikmaakten van de regeling.

'Onder hen zijn ook studenten die in competitieverband sporten bij een studentensportvereniging van het usc. We richten ons met deze pilot voornamelijk op de studenten uit de regio, dus die van de hogeschool Leiden', licht 't Hart telefonisch toe. 'Maar als een student van de uva met een collegekaart zich meldt, gaan we die ook gewoon bedienen.'

Uiteindelijk is de regeling ook goed nieuws voor de universiteit, betoogt 't Hart. 'Elke student extra die bij ons een sportkaart aanschaft, levert extra inkomsten op. Natuurlijk volgt een deel van hen ook lessen en maken ze gebruik van de faciliteiten, dus er staan ook kosten tegenover. Maar er wordt ook gekeken hoe we dat soort zaken slimmer kunnen organiseren.' De pilot start over enkele weken en loopt ten einde in de zomer van 2026. 'Voor die tijd evalueren we de pilot', zegt 't Hart. 'Dan gaan we kijken of het op deze manier uitvoerbaar is en of we het kunnen blijven doen.'

Haagse campus start met QR-codes voor bezoekers

Aankomende week gaat de Faculteit Governance and Global Affairs (FGGA) voor het eerst werken met QR-codes voor bezoekers. Dit registratiesysteem wordt mogelijk de toekomst voor de hele universiteit. 'Overal nemen de pascontroles eerder toe dan af.'

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN

Vanaf 3 februari moeten bezoekers van het Wijnhavengebouw in Den Haag – die langskomen voor een afspraak of een lezing willen bijwonen – vooraf worden aangemeld om een QR-code te krijgen. Dit geldt in eerste instantie alleen voor het Wijnhavengebouw, maar per 1 maart gaat deze regeling ook in voor alle gebouwen van de Haagse Campus.

Medewerkers kunnen bezoekers zelf aanmelden via 'de tegel rechtsboven op de medewerkerssite', meldt de universiteit op de eigen website. De datum en tijd van de vergadering, de naam en het mailadres van de bezoeker zijn nodig voor het verkrijgen van een QR-code. De bezoeker ontvangt deze na aanmelding direct en kan meteen naar binnen. Sinds 24 oktober 2023 moeten medewerkers en studenten hun LU-Card laten zien bij binnenkomst van het Wijnhavengebouw. 'Het idee is om deze registratie binnen de hele universiteit uit te laten voeren?' vroeg faculteitraadslid Denusia Mumford dinsdag tijdens de faculteitsraadvergadering.

'Universiteitsbreed, ja', antwoordde decaan Koen Caminada. Mumford: 'Zijn deze QR-codes traceerbaar? Dat niet mensen, als ze de QR-code vergeten te verwijderen, nog voor

altijd gevolgd kunnen worden.' 'Wat ik heb begrepen is dat het helemaal AVG-proof is, volgens alle richtlijnen', antwoordde Caminada. Mumford: 'Ik denk dat het belangrijk is dat we begrijpen hoe het privacy-technisch werkt.'

Caminada: 'Dat hebben we al besproken, toch? Dat zat in die notitie vorige keer.'

'Wat er niet in stond', interrumpeerde faculteitraadslid Jolande de Bos, 'is wat er precies aan gegevens bewaard wordt van iemand en water wordt verwijderd. Dat is de vraag.'

Vice-decaan Maarja Beerkens: 'Er wordt een week of twee bewaard wie er in het gebouw is geweest. Daarna wordt het verwijderd.' 'Zien we de QR-codes nog steeds als iets tijdelijks, of blijft dit voor altijd?' vroeg raadslid Dominika Byrtusová, waarop de meeste aanwezigen in de lach schoten. Caminada: 'In de notitie staat dat zolang we aan pascontroles doen, het handig is om een slimmer systeem met QR-codes te hebben. Maar als die controles wegvallen, valt ook dit systeem weg. Het is koffiedik kijken, maar ik denk dat we helaas in een stadsdeel zitten - dat heeft niets te maken met een soort dreiging - waardoor we hier niet meer vanaf gaan komen. Overal nemen de pascontroles eerder toe dan af.'

'Als de verwachting is dat het niet meer weggaat, moet dat wel gecommuniceerd worden', vond faculteitraadslid Annemarie Bouwman. Caminada: 'Het college van bestuur gaat er vanuit dat dit tijdelijke maatregelen zijn en schat de toekomst anders in.'

Leiden heeft weer een studentenvakbond

Na jaren zonder plaatselijke studentenbond wil de Leidse Studentenunie (LSU) de nieuwe vakbond worden voor Leidse studenten. 'Mensen moeten opstaan voor hun rechten.'

DOOR MARK REID

Aanleiding voor de oprichting was de studentendemonstratie in Utrecht van afgelopen november, vertelt Sietske de Haan, masterstudent Literatuur in Society en een van de initiatiefnemers. 'Dat protest was afgelast, maar kon last minute toch nog doorgaan dankzij de inzet van verschillende studentenvakbonden uit andere steden. De afwezigheid van Leiden viel daar toen heel erg op.'

De Leiden Studentenunie (of Student Union in het Engels) is niet de eerste studentenvakbond van Leiden, maar eerdere initiatieven zoals de Leidse Studenten Belangenorganisatie zijn al jaren niet of nauwelijks meer actief. 'Iedereen kan een vakbond of vereniging oprichten, maar de vraag is nu hoe we een beweging maken', zegt

De Haan. 'Inmiddels hebben we verschillende actiegroepen en willen we de eerste algemene ledenvergadering in februari organiseren.'

Wat er allemaal bevochten gaat worden, moeten de toekomstige leden bepalen, maar De Haan ziet al wel een paar speerpunten: 'Het gaat onder andere over het inperken van demonstratierechten.' Daarnaast wil de LSU zich hardmaken voor thema's die landelijk spelen, zoals huisvesting en openbaar vervoer.

'We willen een cultuur kweken waarin mensen opstaan voor hun rechten. Activisme wordt nu gezien als een marginaal iets voor kleine groepjes met heel specifieke meningen. Wij zijn liever solidariteit tussen alle studenten, ook van het mbo en hbo. Zij lijden ook onder de onderwijsbezuinigingen. We hopen dat een studentenvakbond tegenwoordig kan bieden aan de extremer politieke geluiden in Nederland.' Studenten die lid willen worden, kunnen in faculteitsgebouwen zoeken naar rode posters van de LSU met een QR-code die naar een inschrijfformulier leidt. Lidmaatschap is vrijblijvend. De Haan: 'We vragen geen contributie.'

Uit Rome en Brittannia via Bunnik naar het Rapenburg

Het Rijksmuseum van Oudheden is een bijzondere aanwinst rijker. Maandag maakte het museum bekend dat het een grote verzameling munten uit de Romeinse tijd heeft aangekocht.

DOOR MARIEKE NOLTEN
FOTO'S RMO

In het najaar van 2023 vonden archeologen Gert-Jan Messelaar en Reinier Koelink met een metaaldetector 404 Britse en Romeinse munten in de gemeente Bunnik. Niet alleen is de verzameling munten de grootste die gevonden is in Utrecht, maar ook is het de eerste keer dat een combinatie van Romeinse en Britse munten aangetroffen wordt op het Europese vasteland. De munten zijn geslagen tussen ongeveer 5 en 47 na Chr. In diezelfde periode vonden Romeinse invasies in Brittannia, het huidige Groot-Brittannië, plaats. Vermoedelijk namen de Romeinse soldaten de 44 opgegraven Britse *staters* mee als

soldij of oorlogsbuit. Samen met de 72 gouden en 288 zilveren Romeinse munten zijn ze begraven bij Bunnik. Wellicht zijn de munten verborgen om ze op een later moment op te halen, maar ook zou het een dankbetuiging kunnen zijn aan de goden voor een welbehouden terugkomst van Brittannia. De vondst laat in elk geval zien dat de Neder-Germaanse *limes* van belang waren voor de oversteek en terugkeer tijdens de invasies van Britannia. De munten zijn vanaf nu te bewonderen bij de vaste tentoonstelling *Nederland in de Romeinse tijd*. Conservator Jasper de Bruin houdt op donderdag 13 februari een lezing over de vondst.

Waarom pantoffels nooit crazy/cool/cringe kunnen zijn

Melissa Schuring, taalkundige bij de Vrije Universiteit Brussel, onderzocht hoe vaak kinderen Engels gebruiken en waarom. Maandag geeft ze een lezing. 'Anderen worden zo buiten het gesprek gehouden.'

DOOR ELSE VAN DER STEEG

'Voor mijn PhD onderzocht ik kinderen tussen de 6 en 13 jaar. Die periode, de pre-adolescentie, is heel belangrijk voor taalontwikkeling. In spontaan taalgebruik gebruikten ze in drie procent van de zinnen minstens één Engels woord. Dat is niet veel. Bij de oudere kinderen in deze groep kan het oplopen tot zeven procent. 'De context is belangrijk. Als we een vriendengroep bij elkaar zetten, loopt het percentage op. Als jongeren onder elkaar zijn, gaan ze graag dingen beoordelen. Ze gebruiken daarvoor bijvoeglijke naamwoorden als *cool*, *fun*,

crazy of cringe. Dan kan het percentage oplopen tot vijftien procent. 'Ze zijn zich er heel goed van bewust wanneer ze wat moeten zeggen en passen zich daarbij aan het taalgebruik van hun toehoorder aan. Kinderen geven zelf ook aan: "Ik gebruik geen Engelse woorden met mijn ouders of met mijn tante of zo, want dat is niet netjes en die verstaan dat niet". 'De hoofdreden voor jongeren om Engels te gebruiken is om een groepsgevoel te creëren en vooral ook om de mensen die niet bij die groep horen buiten te sluiten. Ze gaan niet zeggen: "Hé mama, mijn *crazy* pantoffels liggen daar" of "mijn *crazy* shirt ligt in de was." Anderen moeten buiten het gesprek gehouden worden, dus "we gebruiken woorden die zij niet begrijpen". Vanaf het moment dat buitenstaanders zo'n woord ook gaan gebruiken of het begrijpen, dan is dat woord voor die jongeren niet meer zo interessant.

'In rollenspel werkt het anders. We vroegen kinderen om rollen aan te nemen die minder op het Engels georiënteerd waren, zoals boer of minister-president. Dan zit het percentage rond de vijf procent. Bij Engels georiënteerde rollen, zoals rapper, gamer of voetballer, zit het rond de 25 procent. Je ziet dan wel dat kinderen hun Engels gaan opblazen en herhalen om er zeker van te zijn dat iedereen weet dat ze een rapper zijn. Ze zeggen bijvoorbeeld: "Yo, peace in the world, yo yo man." 'We hadden vooraf aan volwassenen gevraagd hoeveel Engels taalgebruik ze verwachten bij kinderen. Veel, antwoordden ze. Maar drie, zeven en zelfs vijftien procent, zou ik niet veel noemen. 'Dus dan is de vraag: wat is vaak? Onze hypothese is dat het komt omdat het Engels meer opvalt in een zin. Als je zegt: "Dat college was echt *crazy*", zijn die Nederlandse woorden in die zin niet zo opvallend, omdat we die altijd gebruik-

ten. Maar die *crazy* klinkt anders, je spreekt het anders uit. 'We zagen ook dat kinderen niet zomaar die Engelse woorden gebruiken. Als ze *nice* en *cool* zeggen, doen ze dat met nadruk, ze rekken het woord, en de intonatie is anders. 'De hoeveelheid Engels taalgebruik in het Nederlands is dus niet opvallend hoog. Je kan het Nederlands zien als een soort maaltijd. De hele maaltijd is Nederlands, het Engels komt daar bij als de kruiden. Kinderen gebruiken die kruiden om de maaltijd wat te kleuren, en om onderling het groepsgevoel te versterken. Ze weten heel goed hoe en wanneer ze dat doen.'

Melissa Schuring. *How crazy is the amount of English in children's Dutch really? A multi-methods analysis of a youth language phenomenon.* Lezing, 3 februari, 13.15, Lipsius 0.03

FGGA wil nieuwe master sociale rechtvaardigheid

De Faculty Governance and Global Affairs (FGGA) in Den Haag wil in september 2027 starten met de nieuwe master sociale rechtvaardigheid. 'Wij denken dat het ministerie deze master zal willen bekostigen, ondanks de bezuinigingen.'

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN

Het initiatief voor de master komt van het team van Judi Mesman, universiteitshoogleraar maatschappelijke verantwoordelijkheid en impact, vertelt vice-decaan Maarja Beerkens. 'Zij heeft daar een mooie prijs voor gewonnen: de Stevpremie. Het gaat om 2,5 miljoen euro en een van de ideeën die daaruit is voortgekomen, is deze master.' De bedoeling is dat studenten die deze master gevolgd hebben bij diverse bedrijven, organisaties of overheidsorganen aan de slag kunnen als adviseur, beleidsmaker of 'sparringpartner voor collega's' als het gaat om het sociaal eerlijker maken van wetten, regels en procedures. Na onderzoek op de arbeidsmarkt en onder studenten, is het idee verder uitgewerkt. 'We hebben aan verschillende bedrijven en organisaties gevraagd waar zij echt behoefte aan hebben en wat zij echt nog missen', vertelt Berta Fernandez Gonzalez, die samen met een team het vooronderzoek verrichtte. 'Daar kwam uit dat ze nog professionals missen op het gebied van sociale rechtvaardigheid.' Meer dan vierhonderd studenten hebben de enquête over deze master ingevuld en 44 studenten hebben gezegd deze 'master zeker of zeer waarschijnlijk te volgen'. 'Je ziet dat er aan beide kanten behoefte is, ook vanuit studenten, daarom willen we het nu samen verkennen en verder uitwerken', zei FGGA-decaan Koen Caminada dinsdag tijdens de faculteitraadsvergadering. Beerkens: 'Ik denk dat we rond de vijftig aanmeldingen zullen zien.' Caminada: 'Nu wil ik een goede kop in *Mare*: "Een van de grootste masters ten opzichte van Geesteswetenschappen". Onze lat ligt al hoog. Sociale rechtvaardigheid hoort ook echt bij ons en daar zijn we trots op.' Dit jaar is de minor sociale rechtvaardigheid al van start gegaan. Momenteel wordt die gevolgd door 21 studenten en worden sommige vakken ook als keuzevakken door andere studenten gevolgd. 'Die studenten zouden in de toekomst kunnen doorstromen naar de master', vertelt Fernandez Gonzalez na afloop van de vergadering. 'Maar ook Leidse studenten van rechten, bestuurskunde of psychologie zouden kunnen instromen.' De master is inhoudelijk nog volop in ontwikkeling, maar het plan is om voor de zomervakantie financiering aan te vragen bij het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. 'Wij denken dat het ministerie deze master zal willen bekostigen, ondanks de bezuinigingen', zegt Fernandez Gonzalez. 'Het CDHO kijkt naar de arbeidsmarktbehoefte en geeft de minister advies of zo'n master nodig is of niet. Ik heb tot nu toe nog nooit gezien dat de minister een ander besluit neemt dan het CDHO. Maar als hij besluit dat hij de master niet wil bekostigen, denk ik niet dat wij het gaan doen.'

Het bange voorbeeld geven

Ouders kunnen hun angsten doorgeven aan hun kinderen. Psycholoog Cosima Nimphy zocht uit hoe dat gebeurt. 'Het wordt een probleem als een kind bang leert te zijn voor ongevaarlijke dingen.'

DOOR ELSE VAN DER STEEG
FOTO MARC DE HAAN

We weten dat kinderen van ouders met een angststoornis een veel grotere kans hebben om zelf ook een angststoornis te ontwikkelen', zegt psycholoog Cosima Nimphy. 'Wat minder bekend is, is hoe precies angst overgedragen wordt van ouder op kind. Wat gebeurt er in de ouder-kind-interacties en zijn kinderen gevoeliger voor angstsignalen van ouders? En zijn er kinderen die een groter risico lopen?' Dat zogeheten *social fear learning* gebeurt zowel via verbale als non-verbale signalen, zegt Nimphy. 'Non-verbaal gaat over de gezichtsuitdrukking, of een ouder de armen over elkaar slaat, of begint te bewegen als er een onbekende de ruimte binnenkomt. Dat geldt ook voor een veranderende toonhoogte of een trillende stem.' 'Verbale signalen zijn directer. Denk aan een ouder die tegen het kind zegt: "Pas op", of heel direct "*stranger danger*". Maar ook opmerkingen als: "Maak je je zorgen? Er gaan daar heel veel kinderen zijn", of "Ik hoorde dat diegene is gebeten door..."' Het viel Nimphy op dat de meeste bestaande studies zich richten op specifieke angsten, zoals die voor dieren of nieuw speelgoed. Haar promotieonderzoek richt zich daarom op angst in sociale situaties. Voor de studie moesten kinderen een presentatie geven en een gesprek voeren met een onbekend persoon, terwijl de onderzoekers hun reacties registreerden. 'We vertelden ouders vooraf wat ze aan hun kind moesten vertellen over deze onbekende. "Deze persoon is heel streng en geeft lage cijfers voor presentaties", of juist: "Deze persoon vindt kinderen heel aardig en geeft goede cijfers". 'De reacties van kinderen werden op verschillende manieren gemeten: door vragen te stellen aan de kinderen, hun gezichtsuitdrukking te registreren en hun hartslag op te nemen. 'Kinderen zeiden inderdaad angstiger te zijn voor

degene die hun ouders hadden omschreven als onvriendelijk. Maar dit hebben wij niet aan hun gedrag of lichaamstaal afgemeten.' Het tweede onderzoek richt zich op de angst voor covid, waarvoor Nimphy ouders en kinderen allebei een vragenlijst liet invullen over het virus. 'We wilden onderzoeken of we bij ouders die bang waren voor covid, zagen dat hun kinderen ook bang waren voor covid. 'Een andere vraag was of ouders die bang waren, hun kinderen ook vaker waarschuwden. Dat bleek ook zo te zijn. Kinderen die vaker blootgesteld werden aan informatie en angst over het virus, waren er zelf ook bang voor.' Uit beide studies bleek dus dat kinderen inderdaad reageren op angstprikkelers van ouders. Opvallend genoeg was er géén verschil tussen ouders met meer of minder angstklachten, en ook geen verschil tussen kinderen met of zonder angstig temperament. 'Dat was verrassend. Het lijkt erop dat het mechanisme van *social fear learning* bij nagenoeg iedereen hetzelfde werkt. Dat is op zich goed nieuws voor ouders met een angststoornis: één signaal van angst wordt niet extra opgepikt door hun kinderen.' Het zijn dus andere factoren die zorgen dat kinderen van ouders met een angststoornis er zelf ook sneller een ontwikkelen. 'Misschien is het de herhaling van angstsignalen die het verschil maakt: het gebeurt vaker, dus kinderen pikken meer op.' Naast verbale en non-verbale signalen spelen ook genetica (zo'n dertig procent) en andere omgevingsfactoren een rol, aldus de psycholoog. 'Het is belangrijk voor ouders om te weten dat het goed is als kinderen leren ergens bang voor te zijn. Bij echt gevaar is het een gezond mechanisme om te hebben; niet het warme fornuis aanraken, niet zomaar met iedere vreemde meegaan.' Angst is een normaal onderdeel van opgroeien. 'De meeste angsten duren kort en verdwijnen ook uit zichzelf weer. Er zijn momenten in de ontwikkeling waar meer angst bij komt kijken: denk aan de eerste schooldag of de puberteit. Het wordt een probleem als ouders te veel angstsignalen afgeven, of dat doen in veilige situaties, waardoor een kind bang leert te zijn voor dingen die helemaal niet gevaarlijk zijn. 'Stel: het kind moet voor het eerst gevaccineerd worden en een van de ouders is daar heel bang voor, laat dan iemand anders met het kind meegaan. Als de eerste ervaring positief is, komt het angstsignaal bij een tweede ervaring al veel minder hard binnen.'

Cosima Nimphy. *Led by example: fear transmission from parents to children via social fear learning pathways.* Promotie was 24 januari

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van €4.500 te boven gaan

Doe meer met je kennis! Vrijwilligers gezocht voor één uur per week **bijles** en **huiswerkbegeleiding** op verschil-

lende locaties of bij de leerling thuis.

Leiden-Noord, basisonderwijs, 11 leerlingen. Groep 4 t/m 8. **Voortgezet onderwijs**: *Engels, 3 mbo. *Nederlands, brugklas mavo-havo. *Rekenen, VSO Waterland. *Nederlands, 4 havo. *Engels, 3 havo. **Leiden-Zuid**, *5 leerlingen basisonderwijs. *Ook hulp gevraagd bij organisatie van de bijles, één of twee middagen per week. Onderwijswinkel Arubapad 2 (Het Gebouw), ma, wo en do 15-17u. Tel. 071-5214256.

E-mail: hdekoomen@owwleiden.nl.

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi-commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,- incl. btw voor elke vijftientig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet B.V., Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem, | +31 (0)23-5714745, info@bureauvanvliet.com

COLOFON

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl of weekbladmare@protonmail.com
Website mareonline.nl
Twitter @weekbladmare
Mastodon @weekbladmare@mastodon.online
Bluesky @mareonline.nl
Instagram @weekbladmare
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 5.000

Hoofredactie:

Frank Provoost
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie:

Vincent Bongers
vbongers@mare.leidenuniv.nl
Marcjelle van der Kraan
m.w.s.van.der.kraan@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl

Else van der Steeg
e.h.van.der.steeg@mare.leidenuniv.nl
Marieke Nolten (stagiair)

Medewerkers:

Emiel Beinema | Lente van den Berg | Remco Breuker | Lisa Boshuizen | Josette Daemen | Lorenzo Gerritsen | Mathijs de Jong | Pol Koopman | Henrik Laban | Zahra Menguellati

Art direction en vormgeving:

Marcel van den Berg, joostmarcellis.nl

Fotografie:

Taco van der Eb | Marc de Haan

Illustraties: Bas van der Schot | Silas.nl

Drukwerk:

Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk

Advertenties:

Bureau van Vliet B.V., Wateringweg 129,
2031 EG Haarlem, Telefoon 023 - 571 47 45
E-mail sales@bureauvanvliet.com
bureauvanvliet.com/advertentie/Weekblad

Redactieraad: Kutsal Yesilkagit (voorzitter) | Frank Israel (vice-voorzitter) | Alexander Pleijter (secretaris) | Willem van der Does | Annemarie Drahmann | Nour Eldin Emara | Rosanne Hertzberger | Zoë van Litsenburg | Marten Jesse Pot | Hermelijn Smits

Dit was Gods wil

In het over de koloniale geschiedenis gaat het nauwelijks over de rol die het geloof speelde, schrijven Janneke Stegeman en Saskia Pieterse in hun boek *Uitverkoren*. 'Ons zelfbeeld gaat nog steeds terug op ideeën van witte en protestantse superioriteit.'

DOOR ELSE VAN DER STEEG
BEELD RIJKSMUSEUM

Tot slaaf gemaakte mannen graven trenten. anoniem, aquarel, ca. 1850.

‘Het idee van “bedreigd Nederlanderschap” bestaat al in de zeventiende eeuw’

‘Ik ben opgeleid als theoloog’, vertelt Janneke Stegeman. ‘Dan leer je over de Dordtse Synode van 1618-19.’ Doel van deze kerkvergadering was om geschillen binnen het gereformeerde geloof te beëindigen: de nationale kerk moest een eenheid zijn.

‘Maar wat ik toen niet heb gehoord, was dat het niet alleen ging over theologische strijd, maar ook over koloniale thema’s, namelijk over de doop van tot slaaf gemaakten en dat gaat ook over toegang tot het Nederlanderschap. Voor calvinisten was protestantisme gekoppeld aan vrijheid.’

Dit verbaasde Stegeman. ‘Ik heb die geschiedenissen altijd los van elkaar onderwezen gekregen: aan de ene kant het kolonialisme, aan de andere kant de Nederlandse geschiedenis en de protestantse geschiedenis. Het was voor mij een heel belangrijk inzicht dat die altijd al verbonden waren.’

Stegeman schreef er met Saskia Pieterse een boek over: *Uitverkoren*. Vanaf de Tachtigjarige Oorlog en de oprichting van de VOC, kijken de auteurs naar de vier eeuwen die erop volgen. Er ontstaat een beeld van Nederlanders die zichzelf zien als het uitverkoren volk, met de taak het verspreiden van de ‘ware religie’ door het koloniseren van andere gebieden.

Vanuit hun protestante geloofsovertuiging legitimeerden de Nederlanders hun koloniale optreden, zegt Stegeman. ‘De Spaanse overheerser was al een koloniale macht die handelde in tot slaaf gemaakten en dat beschouwden de Nederlanders als tiranniek en typisch katholiek. Maar zelf gingen ze hetzelfde doen.’

‘Dat moesten de Nederlanders vervolgens goedpraten. En daar hoort dus ook het verhaal bij: wij zijn uitverkoren om het ware geloof te verspreiden.’

Pieterse: ‘Tijdens de Verlichting nemen protestanten het stokje over en heel sterk het idee omarmen dat slavernij niet te verenigen valt met verlichtingsbeginselen over gelijkheid. Even denk je dan: dan zijn we eruit, wat een mooie doorbraak van een goed gedachtegoed. Maar dat is niet de conclusie. Nederlanders houden het kolonialisme en zelfs de slavernij in stand. Alleen is dan het idee: wij staan in een vaderlijke positie en zij zijn in een kind-positie. Dat racisme wordt dan dragend.’

Stegeman: ‘Het idee was: “Wij zijn beschaafd. Wij hebben betere wetten. Wij zijn seksueel beheerst. Dat was altijd een onderdeel van dat idee van het ware geloof.”

In *Uitverkoren* bespreken Stegeman en Pieterse elementen van het Nederlandse zelfbeeld die samenhangen met dat protestantse kolonialisme: ‘Vrij, tolerant, gematigd en tegenwoordig ook democratisch.’ Stegeman: ‘Het boek is vooral geschreven met het oog op het heden, en daarin hebben we in Nederland een seculier zelfbeeld. Wij hebben, denken we, al alles wat benauwend is aan religie achter ons gelaten. Maar met dit boek willen we laten zien dat ons zelfbeeld nog steeds teruggaat op ideeën van witte en protestantse superioriteit.’

En het is belangrijk om ons daar bewust van te zijn, vult Pieterse aan. ‘We hebben nu de pvv als grootste partij en een regering die rechts-radicalen beleidspunten uitvoert. En dat leidt maar in heel beperkte mate tot een schokeffect. Veel mensen denken dat onze democratie robuust genoeg is om dit aan te kunnen. Extreemrechtse ideeën worden gezien als iets wat helemaal “van buiten” komt. Maar in ons boek laten we zien: het idee van “bedreigd Nederlanderschap” dat zuiver moet blijven is niet nieuw, het is al aanwezig in de zeventiende eeuw.’

Stegeman: ‘Dat is dus niet iets vreemds. Het hoort ook bij onze geschiedenis en maakt dat je niet meer zo makkelijk kan zeggen: “Nou ja, wij zijn van nature gematigd, dus we kunnen wel omgaan met een partij als de pvv.” Dan heb je geen oog meer voor het gevaar dat daarvan uitgaat. Als je ziet hoe dit gedachtegoed in onze geschiedenis verweven zit, kan je eigenlijk niet achterover leunen en denken: het komt wel goed.’

Janneke Stegeman en Saskia Pieterse. *Uitverkoren - Hoe Nederland aan zijn zelfbeeld komt.* Uitgeverij Athenaeum. Verschijnt 6-2-2025, €24,99

“I Want To
CONTRIBUTE TO A
SUSTAINABLE FUTURE”

Join the
minor
Sustainable
Development

Why choose
this minor?

- Work on real world sustainable issues
- Interesting excursions
- Do local projects in the Netherlands or Portugal

Check out the minor here!

And visit us at the Science Minor Information Market on February 14!

‘Ik heb het stokje van mijn opa overgenomen’

DOOR LORENZO GERRITSEN
FOTO MARC DE HAAN

Hoe ben je begonnen met tekenen?

‘Mijn opa tekende altijd, want hij was bouwtechnicus. Maar het was ook zijn hobby en zo bracht ik als kind samen met hem de tijd door. Dan ging hij ergens zitten tekenen en zat ik naast hem met een tekenblok. In mijn studententijd heb ik het weer opgepakt. Ik maakte een kerstkaart voor mijn familie en dat werd erg gewaardeerd. Sindsdien ben ik er niet meer mee gestopt.’

Wat teken je zoal?

‘Voornamelijk realistische gebouwen en soms schepen. Mensen en dieren kan ik gewoon niet. Een gebouw is vergeeflijker: als je daar een lijntje verkeerd zet,

is het authentiek. Maar als je een mens verkeerd tekent, ziet dat er raar uit.

‘Ik wil mezelf uitdagen. Ik probeer bij elke tekening iets nieuws, zoals meer details in bakstenen of schaduwen. Ik heb altijd een kladpapiertje, waar ik een vlag of een bepaalde koepel eerst vijf keer probeer. Als ik tevreden ben, dan doe ik het in het echt. Elke tekening is beter dan de vorige.’

Je tekent ook op bestelling. Hoe gaat dat?

‘Meestal krijg ik aanvragen via mijn Instagram @schets.pen of spreekt iemand mij aan. Het zijn vooral studenten, en af en toe burgers. Ze sturen een adres en

dan geef ik een tijdsperiode en prijsindicatie: meestal twee maanden en tussen de vijftig en honderd euro. Het ligt eraan hoe ingewikkeld het is en of ze het in 2D of 3D willen. Daarna stuur ik een potloodschets met de vraag of ik nog iets moet aanpassen. Als het goed is, werk ik het uit met pen.

‘Een schets maak ik meestal via foto’s. Google Maps is ook fijn, want je kan daarop goed inzoomen en het gebouw vanuit verschillende hoeken bekijken. Als het een bekend gebouw is in Leiden, bijvoorbeeld de Papengracht of Steenschuur, loop ik er een paar keer langs. Die gebouwen ken ik nu zo goed dat ik ze bijna uit mijn hoofd kan tekenen.’

Wat teken je het vaakst?

‘Studentenhuizen, verenigingen of het ouderlijk huis van studenten. Het spannendste was een trouwlocatie bij de Zijlpoort. Dat wil je natuurlijk goed doen. Een groep studenten is al blij met vijf lijnen op een papiertje, daar ligt veel minder druk op. Het zijn tastbare herinneringen die mensen fijn vinden om te hebben.’

Wat is je mooiste tekening?

‘Mijn opa is vorig jaar overleden aan Alzheimer. Op een gegeven moment kon hij door zijn ziekte niet alles meer doen. Hij was begonnen aan een tekening van een hofje in Leerdam, maar het lukte hem niet meer om die te voltooien. Die tekening heb ik in eigen stijl afgemaakt voor zijn begrafenis. Dat was fijn en mooi om te doen, want het was mijn rouwproces. Ik heb het stokje van hem overgenomen.’

COLUMN | MATHIJS DE JONG

Waarom je gewoon moe(s)t blijven drinken tijdens *Dry January*

Ik haat januari. Het lijkt de negatie te zijn van al het goede van de maand ervoor: bourgondische schranspartijen, ontelbaar veel borrels, het ongegeneerd hardop meezingen van plat gedraaide kersthitjes maar bovenal: een welverdiende vakantie.

En dat alles doordeesemd van fonkelende lichtjes, kitscherige versiering en de herinnering aan de geboorte van een Messias, die ons bovenal inspireert de kerstgedachte van stal te halen en onze vete met onze studie-, huis-, club-, dispuuts-, en tafelgenoot voor eens en altijd bij te leggen.

Januari is daarentegen de kater van het geëscaleerde huisavondje van de maand ervoor. En om het nog een stukje vreselijker te maken, besluiten sommige mensen zich ook nog te onthouden van het

enige wat die maand wél draaglijk maakt: drank. En dat ‘wonder’, dat gelijk Gods zoon de maand ervoor elk jaar weer ter aarde komt, heeft men *Dry January* gedoopt.

Voor degenen die niet bekend zijn met dit concept (hulde voor mijn drankkameraden!): het idee is dat je de gehele maand januari géén alcohol drinkt. En nee, dat betekent dus ook geen scheutje *Verdicchio* om je *risotto ai funghi* mee af te blussen.

En ik hoor je denken: waarom weer zo cynisch? Het is toch positief dat men even een maand niet drinkt? Dat er aandacht gevestigd wordt op het feit dat drinken binnen mijn huis, vereniging en de maatschappij als geheel zo wordt genormaliseerd? Dat de drankcultuur binnen het studentenleven en de negatieve consequenties hiervan eindelijk eens ter discussie worden gesteld?

Nee, *da is* – zoals onze bourgondische zuiderlingen zouden zeggen – maar dit is óók je studententijd.

Dit is de tijd die door die burgerlijke, ietwat kalende oom op je kringverjaardag terecht wordt omschreven als ‘de mooiste tijd van je leven’. Dit is de tijd waarin bijna alles kan, waarin je wél de vrijheden hebt, maar niet

de verantwoordelijkheden. Dit is de tijd om dingen te ondernemen die je in elk ander stadium van je leven als ‘onverstandig’ zou betitelen.

Het is een tijd waarin je ongecontroleerd, ongedwongen kán leven, omdat je nog geen baan, zeikende baas, zeurende partner, of (God verhoede) jengelende kinderen hebt.

Waarom zou je zo’n tijd verdoen met op je gezondheid letten, en verstandig zijn?

Laat ik duidelijk zijn: dit is geen lofzang op het in stand houden van de je-moet-drinken-anders-hoor-je-er-niet-bij-cultuur. Het probleem is daar wat mij betreft niet de drank, maar de autoritaire, allesverstikkende groepsdruk.

Laat dit vooral een lofzang, een bemoediging zijn op de spontaniteit die het studentenleven zo kenmerkt. Voor het ‘ja’ kunnen zeggen op dat wijntje dat uitmondde in een escalatieavond met je huis, dat kopstootje dat resulteerde in een ongeplande kroegtocht door de stad, dat shotje *slangenbloed* dat je de volgende morgen de meest vreselijke kater van je leven had bezorgd terwijl je eigenlijk zou gaan studeren.

Dus bij dezen een *friendly reminder*: het studentenleven is een feestje en (dry) januari al bijna over. *Let the games begin!*

‘Laat dit vooral een lofzang zijn op de spontaniteit die het studentenleven zo kenmerkt’

Mathijs de Jong studeert rechten